

Rapport avseende Granskning av delårsrapport 31 augusti 2016 Jönköping kommun

Innehåll

Sammanfattning	1
1. Inledning	3
2. Granskningsresultat	5

Sammanfattning

Uppdrag och Bakgrund

Revisorerna skall bedöma om resultatet i delårsrapporten per den 31 augusti 2016, som enligt 8 kap. 20 a § Kommunallagen skall behandlas av fullmäktige, är förenligt med de mål fullmäktige beslutat.

Revisionsfråga

Är resultatet i delårsrapporten förenligt med de finansiella och verksamhetsmässiga mål kommunfullmäktige beslutat. Har kommunstyrelsen tillfredsställande rutiner och kontroller för bokslutsprocessen i samband med upprättande av delårsrapporten?

Revisionskriterier

Följande revisionskriterier används:

- Kommunallagen
- Kommunala redovisningslagen
- God revisionssed för kommunal verksamhet
- Skyrevs vägledning.

Svar på revisionsfrågan

I delårsrapporten redovisas de finansiella målen och verksamhetsmålen samt en utvärdering av måluppfyllelse.

Tre av fyra beslutade finansiella mål har uppnåtts. Ett av målen bedöms ej vara mätbart per delårsbokslutet då det är satt på helårsbasis.

Gällande de verksamhetsmässiga målen är ett fåtal av dem inte mätbara under löpande år. Av totalt 16 mål är 13 mål mätbara i delåret. Av de mätbara målen har 5 mål uppnåtts.

Vår samlade bedömning är att resultatet i delårsrapporten är förenligt med de finansiella mål fullmäktige beslutat om. Vår samlade bedömning är att resultatet i delårsrapporten delvis är förenligt med de verksamhetsmål fullmäktige beslutat om.

Baserat på vår granskning bedömer vi att kommunen i allt väsentligt har tillfredsställande rutiner och kontroller för bokslutsprocessen i samband med upprättande av delårsbokslutet.

lakttagelser

Kommunen har ett åtagande att sluttäcka avfallsdeponin i Hult. Per den 31 augusti 2016 uppgår avsättningen till ca 49,4 mkr. Vi har noterat att beräkningen av avsättningen är beroende av flertalet osäkra parametrar och framtidsbedömningar. Kommunen bedömer sitt ställningstagande vara bästa möjliga per rapportdatum. Vår bedömning är att avsättningens storlek kan vara osäker.

Anläggningstillgångar kan delas in i komponenter. Ett exempel på en anläggning som kan delas upp i olika komponenter är en fastighet där taket kan vara en komponent och stomme en annan. Enligt RKR 11.4 ska anläggningstillgångar där livslängden på dess olika komponenter är väsentlig delas upp på dessa komponenter. Respektive komponent ska skrivas av separat. Vi konstaterar att kommunen endast i mycket begränsad omfattning påbörjat arbetet med komponentredovisning. Detta tycker vi inte är tillfredsställande då regelverket har funnits sedan 2014. Det är även viktigt att kommunen till dess att komponentavskrivningen är implementerad upplyser i sina

redovisningsprinciper om vilka avvägningar och prioriteringar som har gjorts samt om den ekonomiska effekt en implementering av komponentavskrivning hade medfört.

Vi har noterat att kommunen inte gör någon individuell bedömning avseende respektive leasingkontrakt. Samtliga leasingkontrakt, förutom kraftvärmeverket, klassificeras som ett operationellt avtal.

VA-verksamheten gör ett överskott om 17 mkr vilket har överförts till en investeringsfond. Kommunstyrelsen bör till årsbokslutet säkerställa att de uppfyller reglerna avseende avsättning till fonden som framgår av § 30 Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Miljöhanteringen gör ett överskott om 7 mkr. Kommunstyrelsen bör se över hur överskottet ska hanteras vid årsbokslutet.

Rekommendationer

Vi rekommenderar att kommunen ser över möjligheten att i delårsrapporten presentera måluppfyllelse enligt den struktur som återfinns i VIP.

Vi rekommenderar att kommunen säkerställer att det finns underlag till samtliga avstämningsbilagor för balansposterna.

Vi rekommenderar kommunen att implementera komponentredovisning på samtliga anläggningstillgångar snarast möjligt.

Vi rekommenderar kommunstyrelsen att göra en genomgång av samtliga leasingavtal för att säkerställa klassificering i enlighet med lagen om kommunal redovisning och rådet för kommunal redovisnings rekommendationer, RKR 13.2.

Jönköping den 3 oktober 2016

DELOITTE AB

Pernilla Rehnberg
Auktoriserad revisor

Jenny Lundin
Auktoriserad revisor

1. Inledning

På uppdrag av de förtroendevalda revisorerna i Jönköpings kommun har Deloitte genomfört en granskning av kommunens delårsrapport per 31 augusti 2016.

I 9 Kap. Lag om kommunal redovisning (KRL) framgår att delårsrapport skall upprättas minst en gång under räkenskapsåret. Delårsrapporten skall omfatta en period av minst hälften och högst två tredjedelar av räkenskapsåret. Dessutom skall delårsrapporten innehålla en redogörelse för utvecklingen av kommunens verksamhet och resultat sedan föregående räkenskapsårs utgång. Enligt KRL framkommer att motsvarande uppgifter skall lämnas för samma rapportperiod under det närmast föregående räkenskapsåret, om inga särskilda hinder för detta föreligger.

Revisorerna ska enligt Kommunallagen (KL) 9 kap 9a § bedöma om resultatet i delårsrapporten är förenligt med de av fullmäktige beslutade målen för den ekonomiska förvaltningen (både verksamhetsmål och finansiella mål).

Revisorernas granskning av delårsbokslutet skall enligt KL vara övergripande, d.v.s. inte på samma detaljnivå som vid ett årsbokslut. De anvisningar som finns i lagtext och redovisningsrekommendationer för upprättande av delårsbokslut är också mycket övergripande. De övergripande anvisningarna ger ett visst utrymme för tolkningar och förenklingar.

Uppdrag och bakgrund

Vi har genomfört en översiktlig granskning av delårsrapport i Jönköpings kommun. Revisorerna skall bedöma om resultatet i delårsrapporten per den 31 augusti 2016 som enligt 8 kap. 20a § Kommunallagen skall behandlas av fullmäktige är förenligt med de mål fullmäktige beslutat.

Revisionsfråga

Är resultatet i delårsrapporten förenligt med de finansiella och verksamhetsmässiga mål kommunfullmäktige beslutat. Har kommunstyrelsen tillfredsställande rutiner och kontroller för bokslutsprocessen i samband med upprättande av delårsrapporten?

Revisionskriterier

Följande revisionskriterier används:

- Kommunallagen
- Kommunala redovisningslagen
- God revisionssed för kommunal verksamhet
- Skyrevs vägledning.

Avgränsning

Vår översiktliga granskning som resulterar i en bedömning är baserad på en begränsad granskning av delårsrapporten. Granskningen är inriktad på övergripande analys och inte på detaljer i redovisningen.

Metod

Granskningen har genomförts genom övergripande analys av redovisningen och målen.

Granskningen innehåller även;

- Genomgång av att delårsrapporten innehåller de uppgifter som krävs enligt lag om kommunal redovisning och att rekommendationer från Rådet för kommunal redovisning efterlevs.
- Översiktlig granskning av kommunstyrelsens bedömning av möjligheterna att uppnå de av fullmäktige beslutade målen för verksamheten, av betydelse för en god ekonomisk hushållning samt om verksamhetsstyrningen är tillräcklig.
- Översiktlig granskning av kommunstyrelsens bedömning av möjligheterna att uppnå de av fullmäktige beslutade finansiella målen för en god ekonomisk hushållning samt om den finansiella styrningen är tillräcklig.

2. Granskningsresultat

Vi har tagit del av kommunens delårsrapport som avser perioden 1 januari 2016 till 31 augusti 2016.

Vi har haft KRL 9 Kap, Rådet för kommunal redovisning (RKR) rekommendationer samt Sveriges kommunala yrkesrevisorers (Skyrev) rekommendation som utgångspunkt vid vår granskning. Vi har inriktat oss på följande punkter;

- Måluppfyllelse
- Väsentliga balansposter stäms av regelbundet
- Noteringar från väsentliga balansposter
- Resultatanalys
- Sammanfattande kontroll av efterlevnad av regelverk.

Måluppfyllelse

Kommunallagen reglerar att kommunfullmäktige ska anta mål och riktlinjer som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning. Jönköpings kommuns kommunfullmäktige har fastställt en Verksamhets- och investeringsplan med budget för 2016 (VIP 2016-2018) per 2015-10-29 i vilken kommunens finansiella och verksamhetsrelaterade mål presenteras.

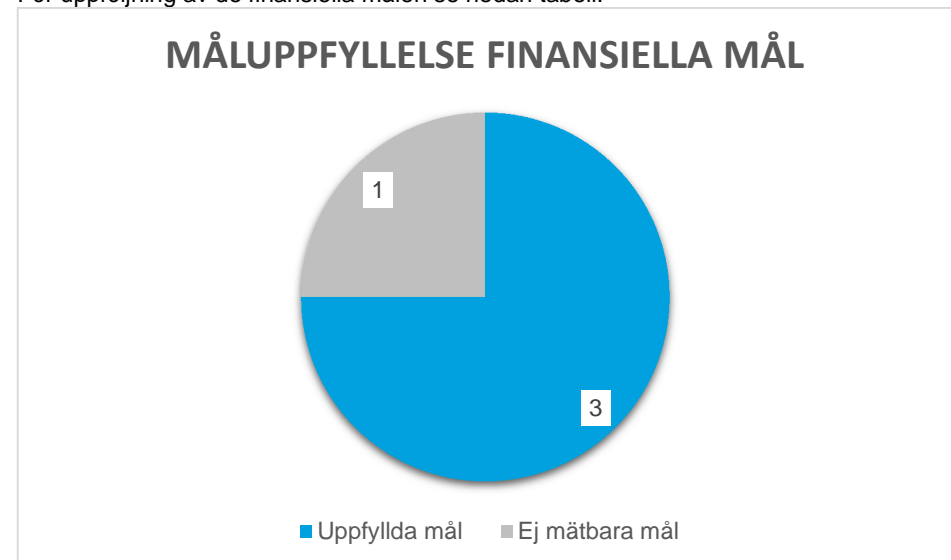
Revisorerna ska granska delårsrapporten med avseende på måluppfyllelse. Revisorerna ska efter sin granskning skriva ett särskilt utlåtande till kommunfullmäktige.

Granskningen av delårsrapporten ska vara av mer översiktlig karaktär. Det huvudsakliga syftet är att ge fullmäktige ledning för den fortsatta styrningen av verksamheten för att en god ekonomisk hushållning uppnås.

Är de finansiella målen uppfyllda?

I delårsrapporten ska de finansiella mål som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning anges. De finansiella målen ska ange en tydlig ambitionsnivå för den egna finansiella utvecklingen. Den finansiella redovisningen, d.v.s. externredovisningen utgör underlag. Ett exempel på vad som kan ingå i den finansiella målsättningen är resultatkrav för att bibehålla nuvarande service. Resultatkravet bör ligga på en nivå som konsoliderar ekonomin. Andra exempel på mål är skuldsättningen på kort och lång sikt, soliditet samt hur investeringar och pensioner ska finansieras. Det är viktigt att mål och riktlinjer uttrycker realism och handlingsberedskap samt att de kontinuerligt utvärderas och omprövas.

För uppföljning av de finansiella målen se nedan tabell.

Finansiella mål	Återkoppling till målen i delårsrapport	Övergripande bedömning Deloitte
Resultatnivån ska uppgå till lägst 1,5 procent av skatteintäkter och statsbidrag i genomsnitt över mandatperioden.	Målet att resultatet ska uppgå till lägst 1,5 % är satt på helårsbasis. Delårets resultat eller prognos anses ej relevanta att följa upp per 31 augusti och är inte angivna i rapporten.	Målet anses ej mätbart per delårsbokslutet.
Kostnaderna för affärsverksamheterna, VA, avfallshantering och Miljöhantering i Jönköping, ska var och en för sig i sin helhet finansieras med avgifter.	Utfallet för 2016 visar att: Avfallshantering genererar ett underskott med -4 mkr. Detta underskott täcks med tidigare års positiva resultat, redovisade som förtida avgiftsuttag. VA genererar ett överskott med 17 mkr, vilket överförs till en investeringsfond. Miljöhantering genererar ett överskott med 7 mkr.	Målet anses vara uppfyllt per delårsbokslutet.
Kommunens soliditet, d.v.s. andelen tillgångar som finansieras med eget kapital, ska uppgå till minst 50 %.	Soliditeten i kommunen anger förmågan att motstå förluster och överleva på längre sikt. Kommunens soliditet per 31 augusti 2016 är 56 %.	Målet anses vara uppfyllt per delårsbokslutet.
Kommunens låneskuld för den skattefinansierade verksamheten kan variera mellan 0-800 miljoner kronor.	Kommunens låneskuld per 31 augusti 2016 uppgår till 285 mkr och utfallet ligger inom ramen för målet att kommunens låneskuld kan variera mellan 0 – 800 mkr.	Målet anses vara uppfyllt per delårsbokslutet.

lakttagelse

Samtliga av kommunfullmäktige fastställda finansiella mål för 2016 presenteras i delårsrapporten. Vår bedömning är att målen är relevanta för kommunens styrning. Totalt har Jönköpings kommun antagit fyra finansiella mål och tre av dessa uppfylls per 31 augusti 2016. Enligt rapporten är mätning av målet *resultatet ska uppgå till lägst 1,5 % av skatteintäkter och statsbidrag i genomsnitt under mandat-perioden* inte relevant vid delårsbokslut.

VA-verksamheten gör ett överskott om 17 mkr vilket har överförts till en investeringsfond. Kommunen bör till årsbokslutet säkerställa att de uppfyller reglerna avseende avsättning till fonden som framgår av i § 30 Lag (2006:412) om allmänna vattentjänster.

Miljöhanteringen gör ett överskott om 7 mkr. Kommunstyrelsen bör se över hur överskottet ska hanteras vid årsbokslutet.

Är de verksamhetsrelaterade målen uppfyllda?

Enligt KL skall det i delårsrapporten finnas en beskrivning av hur de uppsatta verksamhetsmålen uppfyllts. I VIP 2016-2018 presenterades en strukturerad uppställning av fullmäktiges övergripande verksamhetsrelaterade mål. I delårsrapporten har kommunen valt att presentera samtliga mål som återfinns i VIP. Uppföljning av samtliga mål kommer även att göras i bokslutet och presenteras i årsredovisningen.

Samtliga verksamhetsmål har delats upp i tio olika områden. De områden där kommunen följer upp sina verksamhetsmässiga mål per delår är *attraktiv arbetsgivare, mänskliga rättigheter och motverkande av diskriminering, blomstrande näringsliv, infrastruktur för tillväxt och utveckling, det ska vara tryggt att åldras, goda livsvillkor för alla, kunskaper för livet, minskat utanförskap och ökad sysselsättning, bostadsförsörjning och hållbart resande*. Målen i sig är inte formulerade så att mätning tillåts. Istället har kommunfullmäktige beslutat om målintikatorer till varje enskilt mål, vilket är en skillnad mot föregående år. I delårsrapporten har uppföljning utförts på ett delvis strukturerat sätt med nämndrapporter under respektive målområde. Dock skiljer sig målområdena i delårsrapporten från strukturen som anges i VIP 2016-2018, både vad gäller målområdenas namn och ordning. Att det skiljer sig beror på att kommunen införde ett nytt styrdokument i början av 2016. I styrdokumentet togs det fram en ny uppställning vilken har använts i delårsrapporten. Delårsrapporten har fördelat verksamhetsmålen

enligt målområdena *attraktiv kommun, hållbart samhälle, medborgare, verksamhet och arbetsgivare*. I delårsrapporten framgår enbart målen, inte vad deras specifika målintikatorer är.

Till skillnad från delårsrapporten har vi i vår granskning valt att följa den struktur som återfinns i VIP. Nedan beskrivs måluppföljningen för varje enskilt målområde.

Attraktiv arbetsgivare

Målformuleringen gällande en attraktiv arbetsgivare har utmynnat i tre mål med en målintikator per mål.

- De kommunanställda ska återspegla befolkningens sammansättning. Andelen anställda kvinnor och män i Jönköpings kommun med utländsk bakgrund ska öka under mandatperioden.
 - *Målintikator: Andelen anställda med utländsk bakgrund.*
- Sjukfrånvaron hos kommunens medarbetare ska minska under mandatperioden. Särskild vikt ska ägnas anställda kvinnor eftersom sjukfrånvaron är avsevärt högre bland dem än bland män.
 - *Målintikator: Genomsnittligt antal sjukdagar för kvinnor och män hämtat från kommunens personalsystem.*
- Lönegapet mellan män och kvinnor ska fortsätta att minska under mandatperioden. Satsningar på kvinnodominerade grupper ska fortsätta.
 - *Målintikator: Lönegapet mellan män och kvinnors löner i procent. Lönegapet avser skillnad i medellön när hänsyn tagits till lika och likvärdiga arbeten.*

Två av målen för en attraktiv arbetsgivare har ej uppfyllts per delårsbokslutet. Målet för minskad sjukfrånvaro går ej att mäta då kommunen har nytt personalsystem sedan mars 2016.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
3	0	2	1

Mänskliga rättigheter och motverkande av diskriminering

Ett mål finns formulerat i VIP 2016-2018 gällande mänskliga rättigheter och motverkande av diskriminering, med en tillhörande målindikator.

- Målet med kommunens integrationsarbete är framför allt att fler kvinnor och män ska komma i arbete snabbare. Särskilt fokus behöver riktas mot utlandsfödda kvinnor.
 - *Målindikator: Förvärvsfrekvensen för utrikes födda fördelat på män och kvinnor jämfört med riket.*

Det antagna målet har följts upp i delårsrapporten.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	1	0	0

Blomstrande näringsliv

Kommunen har formulerat ett mål med en målindikator gällande blomstrande näringsliv.

- Jönköpings kommun ska vara en aktiv part och ha goda relationer med det samlade näringslivet. Kommunens förvaltningar ska ge god service, ett gott bemötande och arbeta för en ökad tillgänglighet.
 - *Målindikator: Företagarnas helhetsbedömning av kommunens service till företagen. Mäts som ett sammanfattande Nöjd-Kund-Index i förhållande till möjliga 100. Avser myndighetsområdena brandtillsyn, bygglov, markupplåtelse, miljö- och hälsoskydd samt serveringstillstånd.*

Mätning av målpuppfyllelse enligt i indikatorn angivet index-tal har ej rapporterats i delårsbokslutet. Målet bedöms därför vara ej mätbart.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	0	0	1

Infrastruktur för tillväxt och utveckling

VIP 2016-2018 preciserar ett målområde med en målindikator avseende infrastruktur för tillväxt och utveckling.

- Övergripande mål för bredbandsutbyggnaden i kommunen är att år 2020 ska 90 % av alla hushåll och företag i Jönköpings kommun, såväl tätort som landsbygd, ha tillgång till snabbt bredband. Med snabbt bredband avses en teoretisk hastighet på 100 Mbit/s eller faktisk hastighet på 50 Mbit/s.
 - *Målindikator: Andelen hushåll och arbetsställen med tillgång till snabbt bredband ska vara 90 % år 2020.*

Det antagna målet har delvis följts upp i delårsrapporten. För att nå målet på 90 % krävs att i genomsnitt 4 000 hushåll per år får tillgång till snabbt bredband. Under 2016 beräknas sådan tillgång skapas för 5 000 nya hushåll. Utvecklingen av tillgång till snabbt bredband vid företag noteras vara långsammare än hushållens. Kommunen bedömer trots detta att målet med största sannolikhet uppnås.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	1	0	0

Det ska vara tryggt att åldras

För målområdet det ska vara tryggt att åldras har kommunfullmäktige beslutat om tre mål med en målindikator var.

- En mångfald i boendeformer gör det lättare att anpassa äldreomsorgen till den enskildes behov. Antal trygghetsboenden behöver därför bli fler. Målsättningen är att det 2018 ska finnas minst fem trygghetsboenden i kommunen, varav två kommunala.
 - *Målindikator: Antal trygghetsboenden i kommunen, kommunala och privata, ska öka. Det ska 2018 finnas minst 5 trygghetsboenden i kommunen, varav 2 kommunala.*
- Kontinuitet i bemanningen, att de äldre får möta så få personer som möjligt, är en förutsättning för trygghet och en stark kvalitetsfaktor i omsorgen. Ambitionen är att på

sikt säkerställa att en äldre inte ska möta fler än 12 olika personer från hemtjänsten under en 14-dagars period under förutsättning att det kan göras utan ett ökat antal delade turer.

- *Målindikator: Antalet personal en hemtjänsttagare möter under en 14-dagars period ska inte överstiga 12.*

- Sedan årsskiftet 2012/2013 bedrivs hemsjukvården i kommunal regi. Fortsatta insatser måste göras för att öka integrationen mellan hemsjukvård och hemtjänst och därigenom öka kvalitén för den enskilde. Det riskförebyggande arbetet för äldre i ordinärt boende ska öka.
 - *Målindikator: Åtgärder mot risk för fall, undernäring, trycksår och nedsatt munhälsa ska öka.*

Målen för mångfald i boendeformer och kontinuitet i bemanningen är ej uppfyllda per 31 augusti 2016. Målet för ökad integration och kvalitet har ej kunnat mätas, då statistiken som rapporterats till Senior Alert ej varit heltäckande. Senior Alert är ett kvalitetsregister som finns på internet.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
3	0	2	1

Goda livsvillkor för alla

Kommunen har antagit ett verksamhetsrelaterat mål med två målindikatorer som berör området goda livsvillkor för alla.

- Kommunen ska arbeta aktivt med att hjälpa människor från utanförskap till egenförsörjning. Socialtjänsten ska tillsammans med arbetsmarknadsavdelningen, arbetsförmedlingen, försäkringskassan, Region Jönköping m.fl. löpande ta initiativ till projekt och insatser i syfte att ge fler kvinnor och män möjlighet att lämna ett försörjningsstödsberoende.
 - *Målindikator: Resultatet vid avslut av kommunens arbetsmarknadsåtgärder till personer med långvarigt bidragsberoende av försörjningsstöd till arbete, studier eller annan typ av ersättning ska förbättras.*
 - *Målindikator: Statistik över långvarigt bidragsberoende av försörjningsstöd.*

Det antagna målet bedöms ej vara uppfyllt per 31 augusti 2016.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	0	1	0

Kunskaper för livet

Målformuleringen gällande livslångt lärande har utmynnat i tre olika verksamhetsrelaterade mål med en, två respektive fyra målindikatorer.

- Små barn behöver små barngrupper. Målet för barngruppernas storlek ska under mandatperioden 2016-2018 vara max 12 barn i småbarnsgrupp och 18 barn i syskongrupp.
 - *Målindikator: Årsgenomsnitt av antal barn per småbarnsavdelningarna 1-3 år och 3-5 års grupper.*
- Förskolans och skolans uppgift är att ge våra barn och elever de kunskaper som är nödvändiga för att leva och fungera i ett modernt samhälle och tillsammans med föräldrarna fostra dem till ansvarsställande medborgare. Andelen pojkar och flickor som i årskurs 9 är behöriga till gymnasiet och som fullföljer gymnasieutbildningen med en examen inom tre år ska öka.
 - *Målindikator: Andelen elever i åk 9 som är behöriga till yrkesprogram på gymnasiet ska öka.*
 - *Målindikator: Andelen elever som fullföljer gymnasieskolan inom tre år inkl. introduktionsprogram (IM) ska öka.*
- Värdegrundsarbete ska genomsyra all skolverksamhet och alla barn och elever ska känna sig trygga, sedda och respekterade för den de är.
 - *Målindikator: Andelen flickor och pojkar som känner sig trygga i skolan åk 5 ska öka.*
 - *Målindikator: Andelen flickor och pojkar som känner sig trygga i skolan åk 8 ska öka.*
 - *Målindikator: Andelen pojkar och flickor i åk 5 som upplever att lärarna i skolan hjälper vid behov ska öka.*

- *Målindikator: Andelen pojkar och flickor i åk 8 som upplever att lärarna i skolan hjälper vid behov ska öka.*

Samtliga tre mål för kunskaper för livet är ej uppfyllda per 31 augusti 2016. Barn- och utbildningsnämnden bedömer att del av målet för små barngrupper kan komma att nås under året då småbarnsgruppernas genomsnittliga storlek i nuläget mäts till 12,2 barn. Samtidigt noteras att målet på 18 barn för 3-5-års-grupperna ej kommer nås. Andelen elever som är behöriga till yrkesprogram på gymnasiet har per juni 2016 sjunkit med 3,1 % sedan föregående år. En högre andel elever har tagit gymnasieexamen jämfört med 2015, men elever vid introduktionsprogrammen behöver ofta mer än tre år på sig för att nå examen. Då antalet elever vid dessa program ökar bedöms andelen elever med examen inom tre år därmed minska under den kommande perioden. Andelen elever i åk 8 som upplever att de får hjälp vid behov har ökat, men övriga tre målindikatorer för elevers trygghet och att bli sedda sjunker eller är oförändrade.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
3	0	3	0

Minskat utanförskap och ökad sysselsättning

Inom målområdet minskat utanförskap och ökad sysselsättning har kommunfullmäktige antagit ett mål med en målindikator.

- Kommunen har tillsammans med staten ett särskilt ansvar för att fler ungdomar, invandrare, funktionsnedsatta och långtidsarbetslösa kvinnor och män snabbare kommer in på arbetsmarknaden. Andelen kvinnor och män som vid avslut i kommunens arbetsmarknadsverksamhet börjat arbeta eller studera ska öka.
 - *Målindikator: Antalet deltagare i kommunala arbetsmarknadsåtgärder som vid avslut har börjat arbeta eller studera.*

Det antagna målet för utanförskap och ökad sysselsättning har följts upp i delårsbokslutet och bedöms uppnås.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	1	0	0

Bostadsförsörjning

VIP 2016-2018 specificerar ett mål med en målindikator avseende bostadsförsörjning.

- En avgörande fråga för kommunens utveckling är byggandet av bostäder i alla delar av kommunen. Målet är 800 påbörjade bostäder i genomsnitt per år fram till år 2020.
 - *Målindikator: Antalet påbörjade bostäder totalt samt en fördelning på kommundelar.*

Det antagna målet för bostadsförsörjning har följts upp i delårsbokslutet och kommer uppnås.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	1	0	0

Hållbart resande

Hållbart resande som målområde innefattar ett verksamhetsmål med två tillhörande målindikatorer.

- I en växande kommun är det nödvändigt att arbeta med hållbart resande. Alla trafikslagen behöver god tillgänglighet då Jönköping är ett viktigt regioncentrum. Gång, cykel och kollektivtrafik ska ta en ökande andel av trafiken.
 - *Målindikator: Antalet kollektivtrafikresor per invånare ska öka. Kommunen har som mål att fördubbla antalet resor (170) per invånare till år 2020 jämfört med 2007.*
 - *Målindikator: Cykelresor i centrala centrum ska öka med 25 % till år 2020 utifrån 2015 års värde.*

Det antagna målet för hållbart resande har följts upp i delårsbokslutet. Mätning av båda målkategorierna visar positiv utveckling. Ytterligare åtgärder för att öka kollektivtrafikens framkomlighet planeras under 2016.

Antal mål	Antal uppnådda mål	Antal ej uppnådda mål	Antal ej mätbara mål
1	1	0	0

lakttagelse

I delårsrapporten har uppföljning presenterats av de mål som har antagits i VIP. Ett fåtal av målen är inte mätbara i delårsrapporten utan kommer att följas upp i årsredovisningen 2016. Totalt har kommunfullmäktige antagit 16 verksamhetsmål varav 13 har följts upp i delårsrapporten och resterande 3 bedömts ej ha uppföljningsbara värden per delårsbokslutet. Vi har noterat att andelen ej mätbara verksamhetsmål i år har minskat markant jämfört med föregående års delårsbokslut per 2015-08-31. Av de verksamhetsrelaterade målen där det finns mätvärden har fem mål uppfyllts och åtta mål är inte uppfyllda. Femtio procent av de antagna målen är således inte uppfyllda per 31 augusti 2016.

Strukturen i delårsrapporten skiljer sig från VIP vad avser målområdenas namn och listade ordning. Vi rekommenderar att kommunen ser över möjligheten att i delårsrapporten presentera måluppfyllelse enligt den struktur som återfinns i VIP. Det skulle medföra att delårsrapporten utgör ett tydligare beslutsunderlag.

Väsentliga balanskonton stäms av regelbundet

Enligt kommunens rutinbeskrivningar ska ansvariga för respektive balanspost upprätta en bokslutsspecifikation. Bokslutsspecifikationen ska visa vad saldote i huvudboken är, saldote för underliggande underlag samt eventuell differens mellan huvudboken och underliggande underlag. Eventuella differenser skall även förklaras. Underlagen ska sparas elektroniskt för att i efterhand kunna verifiera att avstämningarna är gjorda. Kommunen har även en rutin för att säkerställa att samtliga balansposter är avstämda.

lakttagelse

Vi har noterat att kommunen har implementerat en rutin där samtliga balansposter ska stämmas av. Vid vår kontroll av avstämningsläget noterades att avstämningsläget är dokumenterat men att det i vissa fall saknas underlag till avstämningarna.

Vi rekommenderar att kommunen säkerställer att det finns underlag till samtliga avstämningsbilagor.

Noteringar från väsentliga balansposter

Nedan följer ett sammandrag av kommunens balansräkningar vilka presenteras i delårsrapporten. Därefter följer en analys av väsentliga balansposter och fluktuationer.

Mkr	31 augusti		
	2016	2015-12-31	2015-08-31
Mark, byggnader och tekniska anl.	5 878	5 728	5 635
Maskiner och inventarier	383	386	346
Aktier och andelar	3 580	3 251	3 191
Förråd och kortfristiga fordringar	647	705	573
Kassa och bank	43	169	23
SUMMA TILLGÅNGAR	10 531	10 239	9 768
Eget kapital vid årets ingång	3 752	3 604	3 604
Årets resultat	318	132	286
Övrig förändring av eget kapital	5	16	16
Avsättning	484	481	484
Långfristiga skulder	4 933	4 615	4 456
Kortfristiga skulder	1 039	1 391	922
SUMMA EGET KAPITAL, AVSÄTTNINGAR OCH SKULDER	10 531	10 239	9 768

Materiella anläggningstillgångar

Anläggningstillgångar kan delas in i komponenter. Ett exempel på en anläggning som kan delas upp i olika komponenter är en fastighet där taket kan vara en komponent och stomme en annan.

Anläggningsregistret är inte helt uppdaterat enligt komponentredovisningen. Planen är att under 2017 införa komponentredovisning för samtliga nyanskaffade byggnader. För byggnader som har anskaffats innan införandet av komponentredovisning finns det ingen plan på hur man ska hantera komponentredovisningen.

Anläggningsregistret uppdateras en gång per månad med de transaktioner som har inträffat. Kommunen stämmer två gånger per år av anläggningsregistret mot huvudboken.

Som framgår av delårsrapporten har investeringar för den skattefinansierade- och affärsverksamheten genomförts med 415 mkr. Det motsvarar ca 52 % av ursprungligt budgeterat anslag, som uppgår till 797 mkr för hela år 2016. Ett fåtal försäljningar av anläggningstillgångar har gjorts under året. Det bokförda värdet på dessa är inte väsentligt för vår granskning.

lakttagelse

Enligt RKR 11.4 ska anläggningstillgångar där livslängden på olika komponenter är väsentlig delas upp på dessa komponenter. Respektive komponent ska skrivas av separat. Vi konstaterar att kommunen endast i mycket begränsad omfattning påbörjat arbetet med komponentredovisning. Detta tycker vi inte är tillfredsställande då regelverket har funnits sedan 2014. Det är även viktigt att kommunen till dess att komponentavskrivningen är implementerad upplyser i sina redovisningsprinciper om vilka avvägningar och prioriteringar som har gjorts samt om den ekonomiska effekt en implementering av komponentavskrivning hade medfört.

Vi rekommenderar kommunen att beakta komponentredovisning och säkerställa att samtliga anläggningstillgångar redovisas enligt RKR 11.4, materiella anläggningstillgångar.

Kundfordringar

Kommunen gör löpande avstämningar av kundfordringar. Reservering för osäkra kundfordringar görs av samtliga kundfordringar förfallna över 6 månader. Vi har gjort en avstämning på posten genom att ta del av kommunens underlag.

lakttagelse

Vi har inte noterat något som indikerar ett felaktigt värde av kundfordringarna.

Finansiella anläggningstillgångar

Jönköpings kommun har andelar i aktiebolag, ekonomiska föreningar, stiftelser och bostadsrättsföreningar.

Finansiella anläggningstillgångar har ökat med netto 325 mkr sedan årsskiftet vilket är hänförligt till utnyttjandet av certifikatprogram och MTN-program samt ökning av innehav.

Programmen innebär att kommunen i större grad sköter upplåningen för hela kommunkoncernen. Kommunen lånar upp pengar dels från Kommuninvest men även från andra banker på marknaden. Bolagen lånar sedan pengarna av kommunen. Detta gör dels att kommunens tillgångssida ökar, men även att de långfristiga skulderna ökar.

Vi har stämt av kommunens sammanställning av innehav mot underlag. Innehaven har ökat med ca 4,5 mkr under år 2016. Ökningen hänförs helt till återinvestering av utdelning från Kommuninvest i ytterligare andelar i Kommuninvest.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunens finansiella anläggningstillgångar inte skulle vara upptaget till ett korrekt belopp.

Kassa och bank

Kassa och bank består av banktillgodohavanden och handkassor som finns ute på verksamheterna i kommunen. Vi har stämt av tillgångarna mot kontoutdrag från bank samt kassaintyg. Vi har kunnat stämma av samtliga kassakonton mot kassaintyg.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunens kassa och bank är felaktigt redovisat.

Eget Kapital

Kommunens egna kapital har ökat med ca 323 mkr sedan årsbokslutet. Denna förändring består av periodens resultat om 318 mkr samt en övrig förändring av eget kapital om 5 mkr hänförlig till erhållet resultat i Kommuninvest.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunens egna kapital är felaktigt redovisat.

Avsättningar för återställande av deponi Hult

Per den 31 december 2015 redovisades en avsättning för deponi om 54,2 mkr då kommunen har ett åtagande att sluttäcka avfallsdeponin i Hult. Någon annan bedömning om återställningskostnaderna har inte gjorts per 31 augusti 2016. Kommunen har under årets åtta första månader haft kostnader om 4,8 mkr relaterat till sluttäckningen. Kostnaderna har disponerats från avsättningen inom den skattefinansierade verksamheten. Efter årets kostnader uppgår avsättningen relaterat till deponin i Hult till 49,4 mkr.

Kommunen kommer göra en ny bedömning av avsättningen i samband med bokslutet.

lakttagelse

Vi har noterat att kommunen anser sig ha gjort en bästa bedömning gällande vad avsättningen för deponin i Hult bör uppgå till. Vi har inte uppmärksammat något som ger oss en anledning att göra en annan bedömning. Dock bör kommunen fortsätta ompröva sin bästa bedömning inför kommande bokslut.

Leverantörsskulder

Kommunen stämmer varje månad av leverantörsreskontran mot huvudboken.

Vi har granskat kommunens avstämning mot huvudboken och kan konstatera att denna är gjord samt att det finns underlag som verifierar beloppen.

lakttagelse

Vi har inte noterat något som indikerar ett felaktigt värde av leverantörsskulderna.

Långfristiga skulder

Långfristiga skulder har ökat med 318 mkr jämfört med årsbokslutet. Ökningen är hänförlig till upplåning i MTN-program och certifikatprogram. Se kommentar under aktier och andelar.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunens långfristiga skulder inte skulle vara upptagna till ett korrekt belopp.

Lönerelaterade skulder

Semesterlöneskulden har beräknats per 31 augusti 2016. Skulden uppgår till 162 mkr vilket är 18 mkr högre än för motsvarande period föregående år. Tidigare år har semesterlöneskuldena till viss del beräknats manuellt men från och med i år så hämtas semesterlöneskulden direkt ifrån löneprogrammet Aditro.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunens lönerelaterade skulder inte skulle vara upptagna till ett korrekt belopp.

Moms

Kommunen redovisar varje månad moms vilket lämnas in till Skatteverket och sedan regleras likvidmässigt.

Vi har översiktligt gått igenom kommunens rutin för hantering av moms och ingen förändring av rutinen noterades jämfört med föregående år.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunen inte har en tillförlitlig rutin vad gäller kommunens redovisning och inbetalning av moms.

Pensioner

Vi har översiktligt gått igenom kommunens rutin för upplysning om pensionsmedel och pensionsförpliktelser. Pensionsskulden redovisas enligt den så kallade blandmodellen. Intjänade pensioner innan 1998 redovisas som ansvarsförbindelser och under året intjänade tas upp som en kortfristig skuld i balansräkningen.

lakttagelse

Vi har inte noterat något i vår granskning som tyder på att kommunen inte har en tillförlitlig rutin vad gäller kommunens upplysning av pensionsmedel och pensionsförpliktelser. Kommunens redovisning av pensioner följer upplysningskraven i RKR 7.1.

Leasing

Vi har översiktligt gått igenom kommunens rutin för hantering av leasingavtal. Samtliga kommunens leasingavtal redovisas som operationella leasingavtal. Vi har noterat att en individuell bedömning av respektive leasingkontrakt inte genomförts.

lakttagelse

Vi har noterat att kommunen inte gör någon individuell bedömning avseende respektive leasingkontrakt. Samtliga leasingkontrakt, förutom kraftvärmeverket, klassificeras som ett operationellt avtal.

Vi rekommenderar kommunstyrelsen att göra en genomgång av samtliga leasingavtal för att säkerställa klassificering i enlighet med lagen om kommunal redovisning och rådet för kommunal redovisnings rekommendationer, RKR 13.2.

Resultatanalys

I delårsrapporten presenteras utfallet per 31 augusti 2016 och 31 augusti 2015. Vidare presenteras budget för 2016 samt prognos för 2016. Kommunen tar fram prognoser för helåret 9 gånger per år. Prognosen är baserat på utfallet en viss period samt en uppskattning av kvarvarande period. Den prognos som presenteras i delårsrapporten baseras på utfallet per 31 augusti 2016.

Avvikelser mellan utfallet föregående period (2015) och årets period kommenteras nedan. Vidare kommenteras avvikelser mellan budget 2016 och prognos 2016.

I nedan tabell presenteras de av kommunen redovisade resultatrapporterna.

Mkr	1/1 – 31/8	1/1 – 31/8	Avvikelse	Bokslut	Budget	Prognos	Avvikelse Bokslut/ Prognos	Avvikelse Budget/ Prognos
	2015	2016		2015	2016	2016		
Verksamhetens nettokostnader	-4 103	-4 344	241	-6 457	-6 946	-6 738	-277	208
Skatteintäkter	3 686	3 896	210	5 528	5 914	5 855	328	-59
Generella statsbidrag och utjämning	694	721	27	1 046	1 042	1 060	23	18
Finansiella intäkter	34	61	27	49	92	86	24	-6
Finansiella kostnader	-25	-16	9	-34	-22	-20	13	2
Resultat	286	318	32	132	80	243	111	163

Verksamheternas nettokostnad

Nästan samtliga verksamheter prognostiserar ett positivt utfall i relation till vad som är budgeterat. D.v.s. att nettokostnaderna för verksamheterna för 2016 prognostiseras att bli lägre än budgeterat.

Skatteintäkter

Skatteintäkter	
1/1 – 31/8 2015	3 686
1/1 – 31/8 2016	3 896
Bokslut 2015	5 528
Budget 2016	5 914
Prognos 2016	5 855

Periodens skatteintäkter har ökat med ca 200 mkr jämfört med föregående period. Jämförs bokslutet 2015 med budget och prognos noteras en ökning med ca 350 mkr. De ökade skatteintäkterna förklaras av olika delar. Löneökningar om ca 2-3 % medför en ökning på årsbasis om ca 150 mkr. Vidare förklaras ökningen av fler arbetade timmar

vilket i sin tur beror på minskad arbetslöshet och inflyttning i kommunen. Budgeten visar på något högre intäkter än prognosen.

Generella statsbidrag och utjämning

Generella statsbidrag och utjämning	
1/1 – 31/8 2015	694
1/1 – 31/8 2016	721
Bokslut 2015	1 037
Budget 2016	1 042
Prognos 2016	1 060

Periodens generella statsbidrag och utjämning har ökat med ca 30 mkr jämfört med föregående period. I årets belopp ingår 44 mkr för flyktingbidragen. Totalt är bidragen 66 mkr men är periodiserade över 12 månader. Med hänsyn tagen till dessa medel har istället statsbidragen minskat i jämförelse med föregående period. När bokslutet för 2015 jämförs med budget och prognos kan också en minskning noteras. Även här måste en justering för flyktingmedel göras för jämförelse. Minskade bidrag och utjämning kan ses som en följd av ökade skatteintäkter. Kommunen har tappat intäkter i utjämningsystemen.

Finansnettot

Finansnetto visar på lägre kostnader för ränteutgifter till följd av lägre upplåningsränta. Kommunen har under året fått en utdelning från Rådhus AB koncernen om 40 mkr vilken påverkat finansnettot positivt i relation till förra året.

Verksamheternas nettokostnad i detalj

Nedan specificeras verksamheternas nettokostnader.

Mkr	Bokslut	Budget	Prognos	Avvikelse	Avvikelse
	2015	2016	2016	Bokslut/ Prognos	Budget/ Prognos
Kommunfullmäktige, kommunstyrelse m.m.	234	275	268	-34	7
Valnämnd, Överförmyndarnämnd, Revision	11	12	12	-1	0
Stadsbyggnadsnämnd	126	140	131	-5	10
Miljö- och hälsoskyddsnämnd	15	19	17	-3	1
Teknisk nämnd	229	266	251	-22	15
Barn- och utbildningsnämnd	2 460	2 549	2 523	-63	26
Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnd	653	655	665	-12	-10
Kultur- och fritidsnämnd	257	258	256	2	2
Äldrenämnd	1 356	1 360	1 336	20	24
Socialnämnd	1 334	1 326	1 330	4	-5
Summa nämndsnetto	6 675	6 859	6 789	-114	71
Reavinster mm vid fastighetsförsäljning	-37	0	-80	42	80
Nedskrivningar	31	0	0	31	0
Kommungemensamma kostnader/intäkter	-205	88	35	-240	53
Verksamhetens nettokostnad	6 463	6 948	6 745	-282	203

Nästan samtliga verksamheter prognostiserar ett positivt utfall i relation till vad som är budgeterat. D.v.s. att nettokostnaderna för verksamheterna för 2016 prognostiseras att bli lägre än budgeterat.

Endast **utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden** visar på en högre prognostiserad nettokostnad jämfört med budget. Denna förklaras av att 11 mkr har beslutats som ökade kostnader för välfärdsjobben.

Positiv avvikelse för **barn och utbildningsnämnden** om 26 mkr förklaras av något färre barn är beräknat (12 mkr) samt ej tillsatta tjänster och ej genomförda kompetensutvecklingsprojekt. (4 mkr). Egen verksamhet har en avvikelse på 10 mkr vilket motsvarar en mycket liten andel av de totala nettokostnaderna beaktat nämndens storlek.

Äldrenämnden har prognostiserat en positiv avvikelse om 24 mkr jämfört med vad som är budgeterat. Prognosen bedöms dock till viss del vara osäker då organisationen ännu inte har rutiner för att prognostisera framtida semesterlönekostnader. Under året har ett nytt lönesystem implementerats innebärande en förändring vid beräkning av semesterlöneskulden.

Under 2016 har rutinerna för internhyressystemet ändrats. I bokslutet 2015 redovisas internräntan och regleringen för fastighetsförvaltningen under posten **"Kommungemensamma kostnader/intäkter"**. Denna ändrade rutin medför att samtliga nämnders resultat 2015 i jämförelse med prognosen 2016 påverkas vid jämförelser. Detta förklarar den stora skillnaden mellan bokslutet 2015 och prognosen 2016. Vid jämförelse mellan budget och prognos 2016 redovisas en positiv avvikelse om 53 mkr. Denna förklaras främst av lägre personalkostnader.

lakttagelse

Vår analys av kommunens totala resultaträkning per 31 augusti 2016 samt prognos för 2016 i relation till motsvarande period föregående år och budget visar inte på några oförklarade differenser.

I delårsrapporten redogör kommunfullmäktige/kommunstyrelsen och nämnderna för prognosens avvikelse mot budget i texter. Texternas innehåll bedöms vara konkreta och ger läsaren en förståelse för kommunens prognostiserade utfall på helår samt budgetavvikelse.

Balanskravet

Vi har granskat att Jönköpings kommun uppfyller balanskravet. Kommunen redovisar en balanskravsavstämning enligt kommunallagens krav i förvaltningsberättelsen under rubriken "Finansiell analys". Denna kan dock förtydligas genom att presentera den i en tabell istället för löpande text.

Resultatet för kommunen per 31 augusti 2016 är enligt resultaträkningen +318 mkr. Detta resultat har justerats med -6 mkr avseende reavinster på anläggningstillgångar. Balanskravsresultatet för delåret uppgår till +312 mkr. Prognos för helår 2016 visar ett balanskravsresultat på +239,3 mkr vilket indikerar att kommunen kommer att uppfylla balanskravet på helår.

Nyckeltal

Soliditet

Per delåret 31 augusti 2016 uppgår kommunens soliditet till 56 % (57 %). Vid beräkandet av soliditeten undantar kommunen den upplåning kommunen svarar för avseende Jönköpings Rådhus AB. Anledningen till att man undantar upplåningen för koncernen Rådhus AB vid beräkningen av soliditeten är att kommunen vill ha ett soliditetsmått som är jämförbart över tiden.

Kommunen har i enlighet med RKR 17 de delar av pensionsskulden som är intjänad innan 1998 som en ansvarsförbindelse. Beaktas pensionsskulden som är en ansvarsförbindelse uppgår soliditeten i stället till 16 % (13 %). Soliditeten brukar generellt sett vara några procentenheter högre i delårsrapporten än vid bokslutet som en följd av att semesterlöneskulden är som lägst i augusti varje år.

Självfinansieringsgrad

Självfinansieringsgraden av investeringar anger hur stor del av investeringarna som kan finansieras med de skatteintäkter som kvarstår när löpande driften är finansierad.

Självfinansieringsgraden av investeringar för den skattefinansierade verksamheten uppgår i augusti 2016 till 193 % (152 %). Prognosen för helåret 2016 är 101 % (66 %).

Efterlevnad av regelverk

Delårsrapporten ska omfatta både kommunen och kommunkoncernen. Dessutom bör uppställningen av delårsrapporten överensstämma med resultaträkning och balansräkning enligt RKR:s rekommendation för delårsrapporter. Vidare bör delårsrapporten innehålla väsentliga nyckeltal och jämförelsesiffror för motsvarande period föregående år.

Jönköpings kommun upprättar sin delårsrapport för en period av åtta månader, vilket är inom den tidsperiod som KRL stipulerar.

Delårsrapporten innehåller resultat- och balansräkningar samt finansiell analys. Uppställningarnas form beträffande resultat- och balansräkningar samt finansiell analys för kommunen överensstämmer med uppställningen i senaste årsredovisningen. RKR har sedan 2014 en rekommendation avseende redovisning av delårsrapporter. Jönköpings kommun har upprättat sin delårsrapport i enlighet med RKR:s rekommendationer.

För att tydliggöra huruvida kommunens delårsrapport är i överensstämmelse med kommunallagen, lagen om kommunal redovisning samt RKR:s rekommendationer finns en tabell på nästa sida över ett antal lagkrav och rekommendationer:

Lagkrav/Rekommendation	Lagrum/ Rekommendation	Uppfyller?
Omfatta en period av minst hälften och högst två tredjedelar av räkenskapsåret.	KRL 9 kap 1 §	Ja
Innehålla översiktlig redogörelse för utvecklingen av kommunens verksamhet och resultat.	KRL 9 kap 2 §	Ja
Lämna motsvarande uppgifter för samma rapportperiod under föregående räkenskapsår.	KRL 9 kap 3 §	Ja
KF behandlat delårsrapporten.	KL 8 kap 20a §	Behandlas 2016-10-20
Revisorerna skall bedöma om resultatet i delårsrapporten är förenligt med de mål fullmäktige beslutat.	KL 9 kap 9a §	Ja
En balansräkning per den aktuella delårsrapportens slut och jämförelsetal för närmast föregående räkenskapsårs utgång.	RKR 22	Ja
En resultaträkning för delårsperioden med jämförelsetal för motsvarande period närmast föregående räkenskapsår, helårsprognos samt årsbudget.	RKR 22	Ja

About Deloitte

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee (“DTTL”), its network of member firms, and their related entities. DTTL and each of its member firms are legally separate and independent entities. DTTL (also referred to as “Deloitte Global”) does not provide services to clients. Please see www.deloitte.com/about for a more detailed description of DTTL and its member firms.

Deloitte provides audit, consulting, financial advisory, risk management, tax and related services to public and private clients spanning multiple industries. Deloitte serves four out of five Fortune Global 500® companies through a globally connected network of member firms in more than 150 countries bringing world-class capabilities, insights, and high-quality service to address clients’ most complex business challenges. To learn more about how Deloitte’s approximately 225,000 professionals make an impact that matters, please connect with us on Facebook, LinkedIn, or Twitter.

Our advice is prepared solely for the use of the client. You may not disclose it or its contents to any other person without our prior written consent. No other person may rely on the advice and we accept no responsibility to any other person.